

Diskursbegreppet och kritisk analys

Christophe Premat

Institution för Romanska och klassiska språk

Språkbanken (Göteborgs universitet), <https://spraakbanken.gu.se/>

- 71 av 237 korpusar valda (Myndighetstexter / Skönlitteratur / Tidningstexter / Svenska Wikipedia...)
- 2,06 G av 13,31 G token
- Antal träffar: 1.671

Diskurs (substantiv) - frekvens

- Prepositioner "i....diskurs" (197 träffar där diskurs används med "i")
- Akademiker – "Institutionella platser" (Foucault, 2011: 72)
- Blog 2005-10-16, "DDR lever kvar, som attityd i debatten"
- "Jag kan väl säga då – som Östtysklandforskare – att i den svenska diskursen så är man ibland skrattretande lik hur man talade om samma ting i Östtyskland",
<https://henrikalexandersson.blogspot.com/2005/10/ddr-lever-kvar-som-attityd-i-debatten.html>

Användningen av "diskurs"

- Bloggmix 2008, "i diplomatins diskurs"
- "i den internationella diskursen"
- Bloggmix 2009, "i den ekonomiskt politiska och journalistiska diskursen"
- Diskurs om (38), diskurs av (100 träffar),
"diskurs... till" (43)
- Attribut – 69 träffar med "politisk" innan diskurs

Användningen av "diskurs"

- "rasistisk" diskurs (23 träffar)
- "feministisk" diskurs (15 träffar)
- "vetenskaplig" diskurs (11 träffar)
- Verben "definiera" (8 träffar) / "ha" (20 träffar), "handla" (7 träffar). Utsägelsemodaliteter (Foucault, 2011: 77)
- Diskurs är inget vanligt ord. Kritisk konnotation (man beskriver en verklighet / kritisk analys) "en beskrivande subjekt" (Foucault, 2011: 75)

Användningen av "diskurs"

- "Ordnandet i utsägelseserier" (Foucault, 2011: 78)
- Korpusarna illustrerar en klassificeringsprocedur (i vilka korpusar dyker upp ordet "diskurs"...)
- Samtidighetsfält (Foucault, 2011: 80) (domän...)
- Transkription
- Kvantitativa utsagor / kvalitativa formuleringar (Foucault, 2011: 81)

Definitioner – Diskurs -

- Skillnaden mellan *discursus* och diskurs
- *Discursus* (past particip, latin): debatt, tal, officiell kommunikation; yttrande. Verbet är *Discurro*. Retoriska traditionen (latin): en diskurs måste ha en effekt bland åhörarna (*dispositio; captatio benevolentiae*). Tal som har en introduktion.
- Diskurs. Diskontinuitet. Diskurs som attityd, som ideologisk fragment.

Definitioner - Diskurs

- "Diskurs som *socialt konstruerad och språkligt artikulerad kunskap om någon aspekt av verkligheten* (Foucault, 2011; Seiler Brylla, Westberg, Wojahn, 2018: 15)"
- Vetenskapliga traditioner som berör diskursanalys
- *Critical Linguistics* (CL) / *Critical Discourse Studies* (CDA) / Diskurslingvistik (DL) (Seiler Brylla, Westberg, Wojahn, 2018:9)

Diskursbegreppet

- *Critical Linguistics (CL)*-1970-talet (Seiler Brylla, Westberg, Wojahn, 2018: 11). *Language and Control* (Fowler, Hodge, Kress & Trew, 1979)
- "uttryck" / "innehåll". Utvecklingen från CL till *Critical Discourse Analysis* (maktstrukturer / uttrycksmöjligheter...)
- CDA (Ruth Wodak, Norman Fairclough, Teun van Dijk...)

Definitioner - Diskurs

- Relationen mellan en referensram (normgivande) och en språklig analys; *"explanatory framework"* (Fairclough, 2013: 30). Man vill fånga hur en språklig analys återspeglar en implicit norm (en maktstruktur som bär normen). Möjligheter att rekonstruera en ram *"partial reframing"* or *"radical reframing"* (Macgilchrist, 2007: 79-80)
- Diskursen artikulerar en relation mellan ett uttryck och en norm. "Med *diskurs* menas sammanflätade utsagor kring ett visst tema situerat i ett visst socialt fält" (Seiler Brylla, Westberg, Wojahn, 2018: 10)

Definitioner - Diskurs

- "Diskontinuiteten är ett paradoxalt begrepp; den är på en gång forskningens verktyg och själv föremål för forskning; den avgränsar det fält vars resultat den är; den gör det möjligt att individualisera de olika områdena samtidigt som man inte kan bekräfta den utan att jämföra dem sinsemellan" (Foucault, 2011: 22-23)

Frågeställning

- Hur ska vi arbeta konkret med diskursanalys?
- Är det så att vi studerar språkliga uttryck och ser en (o)synlig ram bakom?
- Att förklara / att förstå
- Uttryck (bilder, filmer, texter) som avslöjar en kontext
- Språkvetenskap / Kulturstudier (Mills, 2004)

Diskussion 1 - Diskursanalys

- Titta närmare på materialet som du använder (eller skulle använda) i din pågående doktorsavhandling. Skulle du använda diskursanalysen för att genomföra en undersökning? (10 min)

Använda diskursanalys med en korpus

- Korpus / kontext (Wojahn, Seiler Brylla, Westberg, 2018; Mautner, 2016). <https://spraakbanken.gu.se/>
- Semiotisk analys (Machin, Ledin, 2018). Exempel med IKEA, <https://www.ikea.com/se/sv/> (Fairclough, 2013)
"Technologization of social practices"
- Mikro-korpusar / makro-korpusar
- Dekonstruktion / Rekontextualisering / *Partial reframing* / *radical reframing* (Macgilchrist, 2007)

En kritisk analys

- Vad kan en kritisk analys ge som resultat?
- En kritisk analys kan avslöja hur en maktstruktur fungerar
- Dekonstruktion (vi analyserar och försöker att dela ut en text i små meningar för att se de ideologiska uttrycken). Fairclough pratar om "*denaturalisation*" (Fairclough, 2013: 30)
- Vi kan fokusera på hur språket avslöjar en djup och omedveten konstruktion (Foucault makt / vetenskap / nätverk / relationer)

En kritisk analys

- En diskursanalytiker delar en känsla av skepsis. Hen tror inte på de offentliga ideologiska uttrycken. Hen måste tänka på sin egen referensram (tre huvudfaktorer, genus, etnicitet, social bakgrund). Hen fokuserar på bruket av språk
- Är en kritisk analys en negativ analys? (Macgilchrist, 2007). CDA (*Critical Discourse Analysis*) och PDA (*Positive Discourse Analysis*). Exempel om Ryssland. PDA : identifiera ett socialt alternativ (sociala engagemanget). Dekonstruktion / Rekonstruktion

En kritisk analys

- Självanalys som är viktig. René Descartes, *Metafysiska meditationer*. Andra meditationen : berättaren kommer in i vattnet och börjar tvivla om allt. Radikala tvivel (det okända)

En kritisk analys

- Radikala tvivel. 1964, kontrovers mellan Foucault och Derrida.
- För Foucault, det radikala tvivel: ett tecken på att man når galenskap. Derrida: nivån som man når för att återbygga en världsbild (den *ego* som suspenderar sin relation till världen)
- Frågan: ska en kritisk analys nå den punkten? Kan man extrahera sig från världen? Hur kan man vara säker att man gör det rätt?

En kritisk analys

- "Varje manifest diskurs skulle när allt kommer omkring inte vara annat än den förtryckande närvaron av vad den inte säger, och detta icke-sagda skulle vara ett tomrum som inifrån urholkar allt som sägs" (Foucault, 2011: 42)
- "tomrum" (*camera obscura*). "icke-sagda": den kritiska aspekten innebär att forskare ska granska vad som inte är synlig (dvs innan man ens pratar)
- Diskursanalytiker är intresserade av att analysera diskursiva praktiker (maktrelationer och ideologier). "*Complexifying*" (Macgilchrist, 2007: 78)

Forskarens positionering

- Risken är att inte kalibrera sin kritik. Kritisk analys = självkritik. Var befinner sig forskaren i allt detta?
- En kritisk analys avslöjar en maktstruktur
- Fairclough, rekontextualisering (Fairclough, 2013: 28). Rekontextualisering = vilka värderingar, vilken referensram fanns då?
- Vägen till metod (Seiler Brylla, Westberg, Wojahn, 2018: 28). Faktaresistens / Alternativa Fakta

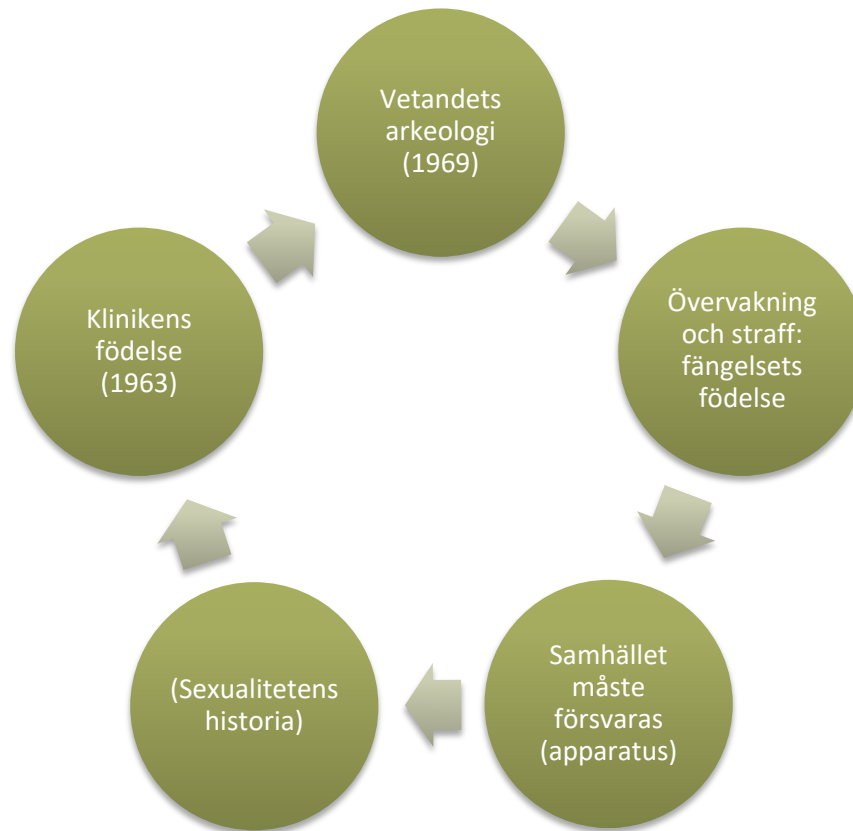
Forskarens positionering

- <https://www.su.se/biblioteket/om-oss/podd-bakom-bokhyllan/bakom-bokhyllan-18-fake-news-kunskapsresistens-svenska-akademien-1.453165>, 2019
- Åsa Wikforss (kunskapsresistens / sanning / metod)

Diskursiva formationer - ideologier

- Ideologi: en konstruktion som baseras på *common sense*. Ideologin är konstruktionen av en ny referensram där alla involverade aktörerna godkänner ordningen. Den styrs aktörers agerande. Nya identiteter som skapas under interaktionen (en roll kan ge en ny identitet till en aktör). En ny identitet (en sociolekt / gruppssamhörighet).
Standardisering av sociala praktiker (Koder – makthavarna)
- Foucault (styrning)

Foucaults verk (arkeologi)

Diskursiva formationer – Diskussion 2 (10 min)

- Kan du förklara vad en "diskursiv formation" betyder för Foucault och Fairclough?

Diskursiva formationer

- Dekonstruktion / *Denaturalization* (Avnaturalisering)
- Diskursanalytikern upptäcker hur en grundläggande struktur avslöjas.
- Konventionalisering. Forskaren ska kunna analysera vad som står under referensramen. Det är därför vissa språkliga markörer har ett visst värde. Diskursiv praxis: en grupp som har samma sätt att uttrycka sig
- Forskaren ska kunna identifiera den minsta gemensamma nämnaren.

Diskursiva formationer

- För att kunna nå en diskursiv formation, måste man fokusera på "*Background Knowledge*" (Fairclough, 2013: 26). Det icke-ideologiska är kanske det som man ska analysera. "Den fråga som språkanalysen ställer inför varje diskursivt faktum är alltid: Enligt vilka regler har denna utsaga byggts upp och enligt vilka regler kan man alltså bygga andra, liknande utsagor?" (Foucault, 2011: 44)

Diskursiva formationer

- *"Orderliness of an interaction"* (Fairclough, 2013: 31). Hur man interagerar, hur en talare drar en slutsats och hur hen försöker hitta en gemensam grund (Tur och ordning...) *Turn-taking rights*
- Diskursiv formation: "vetenskaperna om människan" (Foucault, 2011: 48). Vetenskaplighet: hur man definierar vad som hör till en disciplin (Vetenskap och makt). Ex: medicinska utsagor (1600, 1700-talet). Objektifiering (sjukdom) fält – disciplin – "polisiära åtgärder" (Foucault, 2011: 51). Specificeringsformer

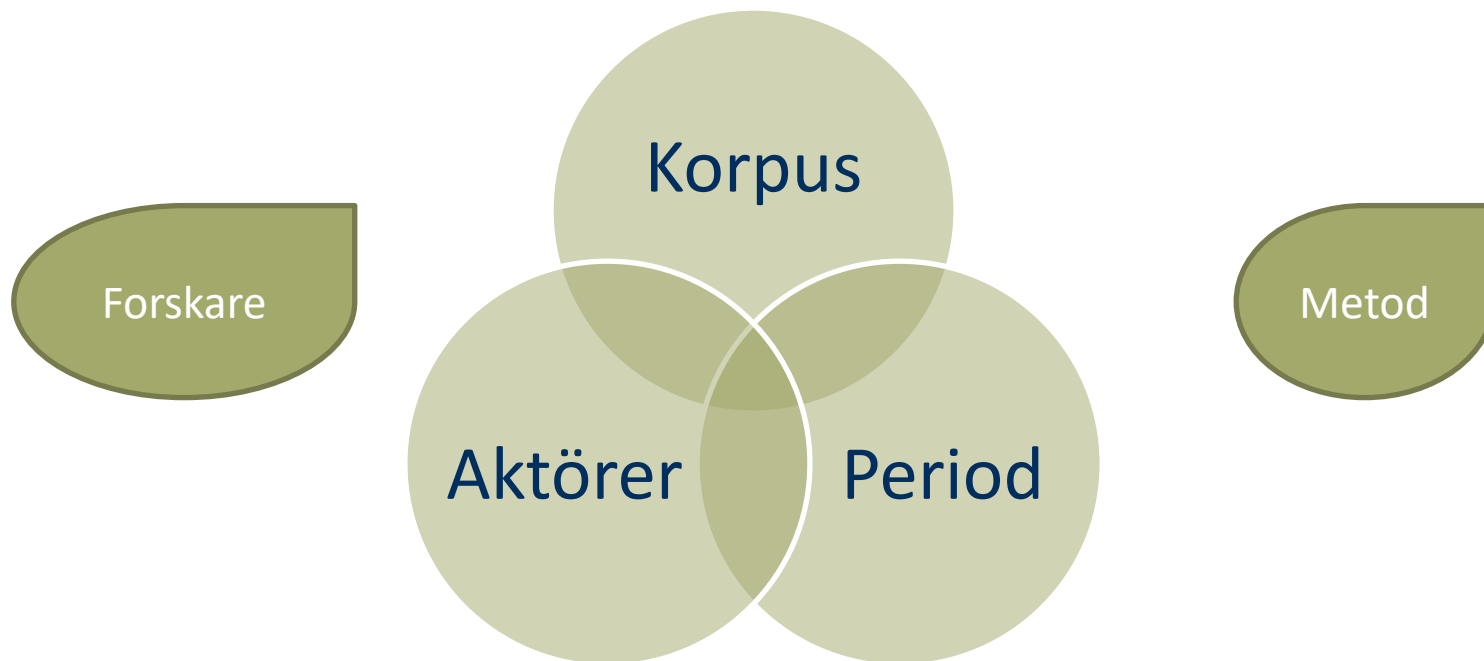
Diskursiva formationer

- En diskursiv formation kan vara anknuten till en viss språklig miljö (koder som olika talare har)
- Skillnaden mellan mikro/makroperspektiv
- Exempel:
<https://www.youtube.com/watch?v=2NWXpOwG9ZU> (*Prime Minister Question Time*, 2 October 2019)
- Distribution av pragmatiska rättigheter: hur en talare tillåter de andra att interagera

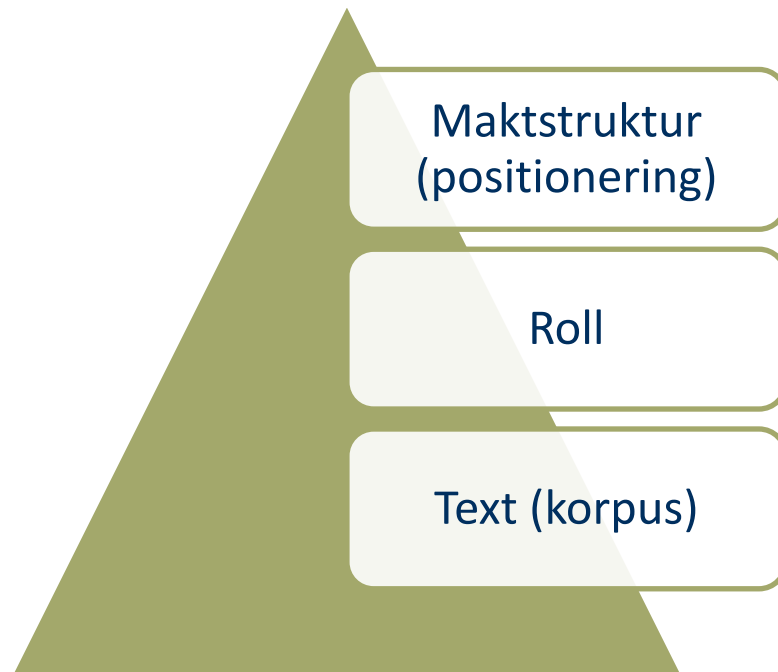
Diskursiva formationer

- Är det så att en kritisk analys ska nå den sociala matrisen (grundideologin)?
- "Hegemony is a process at the societal level, whereas most discourse has a more local character, being located in or on the edges of particular institutions – the family, schools, neighborhoods, workplaces, courts of law, etc" (Fairclough, 2013: 63)
- *Cultural Studies* (kontext / cirkulering...) (Mills, 2004)

En kritisk analys - Språkanalys

En kritisk analys - Språkanalys

Diskursiva formationer

- Diskurs: legitimering av en ordning, en disposition.
Fairclough och Foucault pratar om diskursiva formationer (ideologier, strukturer och institutioner).
- Fairclough, en kritisk analys når den semiotiska dimensionen (Fairclough, 2013: 57)
- ***Social structures*** (semiotiska system)
- ***Social practices: orders of discourse***
- ***Social events: texts (talks, utterances)***

En kritisk analys – fokus på aktörer

- En **aktör** – en **talare**, eller en person som är involverad på ett aktivt sätt
- En **scenografi** – fokus på plats (en aktör kan vara medveten av sin roll i den här scenografin). Vikten av genren (intervju / tal / debatt).
- **Medium** – (en text, TV program som sänds i live...)
- Konsekvenser / spår (tidsperspektiv)

Ethosbegrepp / Aktör

- Innan en talare uttrycker sig har hen ett rykte.
- Det *pre-diskursiva* ethoset (Amossy, 2010: 51)
- Det intradiskursiva ethoset (en identitet som skapas i språket)
- Är det så att det intradiskursiva ethoset bekräftar det *pre-diskursiva* ethoset?
- Interdiskursiv relation (som intertextualitet)

Ethosbegrepp / Aktör

- Dispositionen + den **preverbala** dimensionen
- Exempel: Rollspel mellan Spaniens kungen och ex-presidenten av Venezuela Hugo Chávez (10 november 2007, Santiago, Chile)
- <https://www.youtube.com/watch?v=e593L94DA2E>

Ethosbegrepp / Aktör

- Hur man uttrycker sig för en viss grupp. Är det så att talaren eller författaren använder begrepp som cirkulerar? Etnografiska aspekten (personen som uttrycker sig) + innehåll (cirkulerande diskurs)
- Pejorisering (Landqvist, 2015).
- Exempel: *zigenare*. "Vidare vet de flesta språkbrukare vilka etniska termer är mer tabu än andra" (Landqvist, 2015: 100).
- Benämningar, "den pragmatiska kompetensen" (Landqvist, 2015: 100). Konnotationsanalys (benämningar, nominaliseringar)

Ethosbegrepp / Aktör

- Kolonialrasism (Landqvist, 2015: 113; Hornscheidt, 2010)
Forskning om personer med funktionsnedsättning (Vogel, 2014).
- Benämningspraktiker (cf *public policies*)
- *Public policy* (referensram + nyckelord). Naturalisering av en diskursordning (regler)
- Språkplanering (Vogel, 2014: 76); byråkratisering av verkligheten (Fairclough, 2013; Machin, Ledin, 2018: 172).

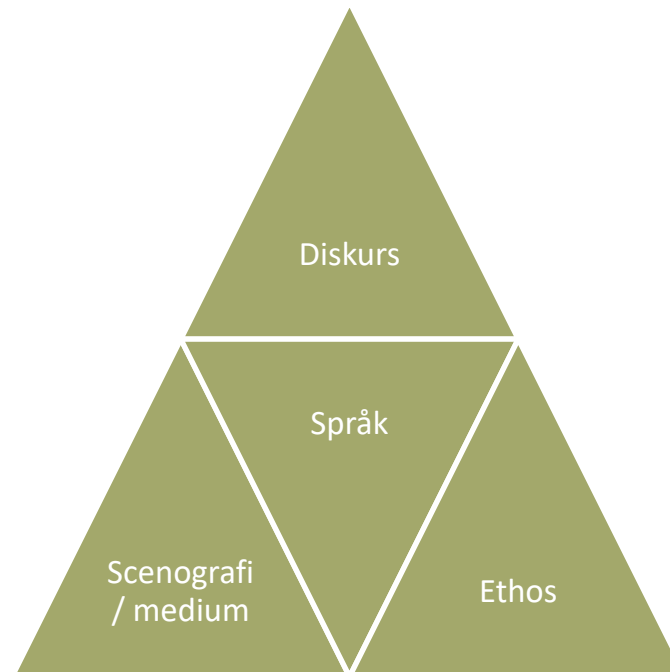
Scenografi

- En scen där aktören uttrycker sig (*Ethos* / *Pathos*)
- Interaktion
- En scen kan styra vad de aktörerna förväntas säga – Situation (kontext) / Period

Medium

- **Gabriel Tarde** (1921)
- Imitation : en naturlig process. Ideologier (idéer). Exemplet med antisemitismen i Frankrike i slutet av 1880-talet. Utvecklingen av pressen, tidningar. *Je suis partout* (tidning från extremhögern). Den antisemitiska rädslan kunde sprida ut i olika område på grund av pressen
- Tekniska möjligheter (tryckförordning + fotografering + television + digitalisering). Walter Benjamin (1892-1940). Konst som tappas sin autenticitet med möjligheter att kopiera.

Slutsatser

Slutsatser

- En språkvetare är redan en diskursanalytiker. (Utveckling från *Critical Linguistics* till *Critical Discourse Analysis*)
- En språkvetare beskriver inte bara en korpus (modaliteter...), hen relaterar uttrycken till en diskurs
- Relationen mellan språkbruk och diskurs.
- En diskursordning : en disciplinering där normer syns – Bildningsregler (Foucault, 2011: 57).

Referenser

- Amossy, Ruth, 2010. *La présentation de soi. Ethos et identité verbale*. Paris: PUF .
- Fairclough, Norman, 2013. *Critical discourse analysis [Elektronisk resurs] the critical study of language*. (Second edition.) Abingdon: Routledge. S. 25-83.
- Foucault, Michel, 2011 [1969], *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv förlag. S. 37–106 och 173–178.
- Fowler, Roger, Hodge, Bob, Kress, Gunther & Tony Trew (red.). 1979. *Language and control*. London: Routledge & Kegan Paul.

Referenser

- Hornscheidt, Antje Lann, 2010. Finns det någonting som en svensk kolonialstil? Folkmålsstudier. *Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi*. 48., s. 107–128.
- Landqvist, Mats, 2015. "Vad är språklig diskriminering?." En analytisk prövning av några pejoriseringssteorier. I: Mats Landqvist (red.): *Från social kategorisering till diskriminering. Fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola. S. 97–122.
<http://sh.divaportal.org/smash/get/diva2:841589/FULLTEXT01.pdf>

Referenser

- Macgilchrist, Felicitas, 2007. Positive Discourse Analysis: Contesting Dominant Discourses by Reframing the Issues, I: *Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines* 1 (1), s. 74-94.
- Machin, David & Per Ledin, 2018. "Forty years of IKEA kitchens and the rise of a neoliberal control of domestic space". *Visual Communication*, 18:2, s. 165-187
- Mautner, Gerlinde, 2016. Checks and balances: how corpus studies can contribute to CDA. I: Wodak & M. Meyer (red.), *Methods of Critical Discourse Studies*. 3rd ed. Los Angeles, London, New Dehli, Singapore, Washington DC: SAGE. S. 1-22

Referenser

- Mills, Sara, 2004. *Discourse*. 2. ed. London: Routledge.
- Seiler Brylla, Charlotta & Westberg, Gustav & Wojahn, Daniel, 2018. C som i kritik. Kritiska perspektiv inom text- och diskursstudier. I: Wojahn, Seiler Brylla, Westberg (red.): *Kritiska text- och diskursstudier*. Huddinge: Södertörns högskola, s. 9–36.
- Tarde, Gabriel (1921). *Les lois de l'imitation: étude sociologique*. Paris: Alcan.
- Vogel, Anna, 2014. Laddade ord. Hur nya uttryck, som kategoriserar människor, tas in i svenskan. I: *Språk och stil* 24., s. 72–100.